

Антикорупційна реформа¹

1. Цілі реформи та ключові досягнення у 2014–2018 рр.

Систематична корупція та безкарність були серед головних причин Революції Гідності 2013–2014 рр. Президент-вигнанець Віктор Янукович та його спільники завдали національному бюджету держави шкоди на суму близько 12,5 млрд дол. Українське суспільство зіткнулося з викликом: потрібно було запобігти подальшому розкраданню державного бюджету та забезпечити повернення вкрадених активів.

У відповідь на суспільний запит у 2014 році розроблено комплексну антикорупційну політику. Її метою було забезпечити ефективне покарання за корупцію та запобігати їй.

Триває розбудова інфраструктури для виявлення й розслідування топ-корупції та покарання за неї. У 2015 році створено Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), а станом на березень 2019 року воно розслідує 692 справи стосовно високопосадовців, з яких 189 передано до суду². Триває створення Вищого антикорупційного суду (ВАС), при цьому кандидатів на посади суддів затвердила Громадська рада міжнародних експертів³. Агентство розшуку та менеджменту активів (АРМА) запущене для того, щоб виявляти, розшукувати та управляти активами, одержаними корупційним шляхом.

Вжито важливих заходів для підвищення прозорості: відбувся запуск комплексної системи електронних декларацій, в яких державні чиновники вказують інформацію про активи та доходи; опубліковані державні реєстри за стандартами відкритих даних. Усі державні закупівлі проводяться через відкриту систему електронних закупівель ProZorro, яка з 2016 року вже дозволила заощадити 2,7 млрд дол. бюджетних коштів⁴. Її функціонування підтримує моніторингова екосистема DoZorro⁵. Система ProZorro.Продажі⁶ принесла 572 млн дол. у державний бюджет, дала змогу прозоро продавати майно збанкрутілих банків і державну власність, а також проводити малу приватизацію.

Головні автори:

¹ Олена Галушка, Керівниця міжнародного напрямку, Центр Протидії Корупції
Андрій Боровик, Виконавчий директор Transparency International Україна

Співавтори:

Антон Марчук, експерт, Центр політико-правових реформ

Анастасія Козловцева, керівниця департаменту міжнародних зв'язків/ Фандрейзер Transparency International Україна

² <https://nabu.gov.ua/>

³ <https://www.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/olena-halushka-and-anastasia-kranosilska-how-ukraine-is-building-its-anti-corruption-court.html>

⁴ http://bi.prozorro.org/sense/app/fba3f2f2-cf55-40a0-a79f-b74f5ce947c2/sheet/HbXjQep/state/analysis/select/_Language/UK#view/pEh

⁵ <https://ti-ukraine.org/project/dozorro/>

⁶ <https://prozorro.sale/aim>

Досягнуто прогресу завдяки передачі державних закупівель медикаментів міжнародним організаціям, переведенню адміністративних послуг у цифровий формат, автоматизації відшкодування ПДВ та ще не завершеній реформі корпоративного врядування на державних підприємствах.

2. Ключові виклики

Поступу антикорупційної реформи заважає як активний спротив, так і нестача політичної волі. Її основні рушії – міжнародні партнери та громадянське суспільство.

До парламенту регулярно подають законопроекти, націлені на зниження ефективності реформи. Конституційний суд України декриміналізував нелегальне збагачення, внаслідок чого за цією статтею закрито 65 проваджень топ-корупції.

Робота Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) неефективна через політичну залежність його керівництва.

На НАБУ продовжують тиснути: Генеральна прокуратура України (ГПУ) та Служба безпеки України (СБУ) зірвали його операцію в грудні 2017 року, викривши мережу таємних агентів. Регулярно відбуваються спроби звільнити директора НАБУ. Бюро досі доводиться використовувати засоби для прослуховування, надані СБУ, водночас НАЗК позбавило НАБУ автоматичного доступу до реєстру електронних декларацій.

У 2018 році стало відомо про серйозні порушення, які допустив голова Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, щоб зірвати розслідування НАБУ. Міжнародна спільнота наголошує на необхідності відновити довіру до САП⁷.

3. Розуміння реформи та очікування громадян

Попри забезпечення відкритості та прозорості інформації, важливої для громадян, і попри запуск нових антикорупційних інституцій, українці все ще не відчують реальних результатів протидії корупції. Згідно з опитуванням⁸, проведеним у серпні 2018 року, 91% респондентів усе ще вважає корупцію великою проблемою для держави, при цьому 61% вважає, що це найбільша перешкода для розвитку України. Ключова причина корупції, на думку 80,1% громадян, – відсутність належного покарання за корупційні злочини⁹.

4. Вимоги міжнародних партнерів

⁷ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20181219_com-2018-856-report_en.pdf

⁸ <https://www.unian.ua/society/10334298-ponad-90-ukrajinciv-vvazhayut-korupciyu-seryoznoyu-problemoju-krajini-opituvannya.html>

⁹ <https://dif.org.ua/article/kozhna-tretya-ukrainkaets-gotovi-doluchitisya-do-organizovanoi-protidii-koruptsij>

Протягом п'яти років міжнародні партнери України – Міжнародний валютний фонд (МВФ), Європейський союз (відповідно до Плану дій з лібералізації візового режиму, Контракту з розбудови держави та програм макрофінансової допомоги), а також США та Світовий Банк, включали до своїх вимог для продовження підтримки конкретні антикорупційні результати та відповідність міжнародним принципам, встановленим Конвенцією ООН проти корупції та Антикорупційною мережею Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Групою держав проти корупції (GRECO) та Міжнародною групою з протидії відмиванню брудних грошей (FATF). Україна взяла на себе ці зобов'язання, щоб забезпечити ефективну, незалежну роботу НАЗК, НАБУ, САП, ВАС, АРМА, автоматичну перевірку електронних декларацій, прозорість публічних закупівель, щоб запровадити нове законодавство стосовно відмивання грошей та ефективну перевірку власності бенефіціарів тощо¹⁰.

5. Завдання реформи на 2019–2023 рр.

Важливо, щоб продовжувалися вже розпочаті реформи.

- Необхідно **перезапустити Національне агентство із запобігання корупції**: запровадити законодавчі зміни, щоб обрати керівництво Агентства відповідно до нових правил колегією, в якій візьмуть участь міжнародні експерти; покращити модель управління НАЗК, збільшити підзвітність керівництва НАЗК та забезпечити незалежність Агентства, запровадивши щорічний аудит. Необхідно ефективно повернути відповідальність за незаконне збагачення.
- Важливо **припинити тиск та напади на антикорупційні інституції**. НАБУ слід забезпечити необхідними інструментами та гарантувати, що державна влада не втручатиметься в його роботу¹¹.
- Потрібно **відновити довіру до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури** через обрання її нового керівництва відповідно до нової процедури, а також шляхом запровадження інших додаткових гарантій незалежності САП як окремої інституції.
- **Вищий антикорупційний суд** повинен бути незалежним. Його слід забезпечити всіма необхідними ресурсами для роботи. Апарат суду повинен бути обраний за результатами відкритого, прозорого конкурсу.
- **Служба безпеки України** досі має невластиві їй антикорупційні функції, внаслідок чого створюється підґрунтя для зловживання владою. СБУ слід позбавити цих повноважень та перетворити її на спеціальну службу, яка займається антитерористичною діяльністю та контррозвідкою.

---

¹⁰ <http://map.antac.org.ua/>

¹¹ Ідеться про право на незалежне прослуховування та повний автоматичний доступ до реєстру електронних декларацій.